

ALGILANAN ANNE TUTUMLARININ KIZ ÇOCUKLARININ KARİYER BEKLENTİSİNE ETKİSİ ÜZERİNE ÖĞRETMEN GÖRÜŞLERİNİN İNCELENMESİ

Onur KÖKSAL (*)

Tuncay DİLCİ (**)

Damla YOLCUBAL (***)

Öz

Nitel araştırma biçiminde desenlenen bu çalışma ile algılanan anne tutumunun kız çocuklarının kariyer beklentisine etkisini incelemek amaçlanmıştır. 2012-2013 eğitim öğretim yılı bahar yarıyılında, Sivas İli merkezinde bulunan Sivas Anadolu Lisesinde okuyan 15 kız öğrenciyeye ve Cumhuriyet Üniversitesinde öğrenim gören 15 1.sınıf öğrencisine yapılandırılmış yöntemle göre hazırlanmış sorular uygulanmış ve daha sonrada söylev çözümlemesi tekniği kullanılarak içerik analizi yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre; kız çocuklarının annelerinin kendilerine destek verme durumuna göre beklentileri artmakta veya azalmaktadır. Yine elde edilen bulgular, annelerin çocuklarından fazlasıyla olgun ve sorumlu davranışlar beklediklerini ortaya koymuştur. Çalışmada annelerin büyük bir kısmının çocukları ile ilgili karar verirken çocuklarının fikirlerini önemsedikleri ve annelerin çocuklarının kendileri ile ilgili karar almalarına izin verdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca annelerin büyük bir çoğunluğunun çocuklarına yeterince özgürlük tanıdıkları, çocuklarını akademik olarak destekledikleri ve çocukların da annelerinin kendilerini destekleyeceklerine inandıkları sonucuna varılmıştır. Bu çalışmanın literatüre katkı yaparak konuyla ilgilenen annelere faydalı olacağı ve yeni çalışmalara yön vereceği düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: kız çocuk, anne tutumu, kariyer beklentisi.

An Investigation into Teachers' Views of the Impacts of Perceived Mother Attitudes on Career Expectations of Female Children

Abstract

With this study which is figured with qualitative research is aimed to analyze the impacts of perceived mother attitudes on career expectations of female children. In 2012- 2013 academic year spring term, questions which are prepared according to structured method, were asked to 15 female student studying in Sivas Anatolian High School, located in Sivas city centrum, and 15 students who are freshman, studying in Cumhuriyet University, and then content analysis was made by using discourse analysis technique. According to acquired findings, female childrens' expectations increase or decrease in regard to supporting of their mothers. Again acquired findings assert that mothers expect mature and responsible behaviours from their children. In this study, while making decision about their own children, mothers take into consideration children's thoughts and they allow children to making decision about them. Moreover, reached conclusion that the great majority of mothers permit children freedom, support them academically and children believe that their mother will support them. This study will be useful for mothers who are interested in this theme and it will influence new studies.

Keywords: Female Children, Mother Attitudes, Career Expectation

*) Dr., Selçuk Üniversitesi Yabancı Diller Yüksek Okulu (onurkoksalmeh@hotmail.com)

**) Yrd. Doç. Dr., Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Fakültesi

***) Cumhuriyet Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü

Giriş

Birbirleriyle ilişkili birtakım davranış modelleri, bir toplumsal işlev etrafında toplan-
dığında bu birleşime *toplumsal rol* denir (Fichter,1957; akt.Tezcan,1985). Örneğin bir
aile üyesinden bazı tutum, davranış, görev ve ayrıcalıklar beklenir. O üye, bu beklenen
davranış modellerine uyduğu takdirde, onları gerçekleştirdiğinde rolünü yerine getirmiş
sayılır. Yani, toplumsal rol, bireyden beklenen davranışların bütünüdür. Herkesin birçok
rolleri vardır. Babalık, analık, memurluk, öğretmenlik vs. gibi (Tezcan,1985). Toplumsal
rol, bir kişinin ne yaptığını gösteren işlevsel ve dinamik bir kavramdır (Tezcan,1985).

Kadın ve erkek olmanın biyolojik farklarının dışında, kadın ve erkeğe toplum ve
kültürün yüklediği anlam ve beklentilerin tamamına *toplumsal cinsiyet* rolü denmektedir
(Özkan ve Gündoğdu, 2011).

Geleneksel cinsiyet rolleri aile, akranlar, okul ve kitle iletişimi yoluyla öğrenilir. He-
men hemen her kültürde kız ve erkek çocuklara erken yaşlardan itibaren farklı davranıl-
maktadır. Sosyalleşme süreci boyunca kız çocukların uysal, yumuşak ve özverili; erkek
çocukların ise yarışmacı, atak ve girişken olma davranışları pekiştirilmektedir. Muhtemelen bu eğitim farkı, kız ve erkek çocukların yöneldikleri serbest etkinlik türlerini ve dolayısıyla gizil güçlerini geliştirebilecekleri alanları, daha da ileride meslek seçimini ve meslek yaşamlarını etkilemektedir. Özellikle okullarda cinsiyet rollerine ilişkin kalıp yargılar açık ya da örtülü iletilerle çocuğa aktarılır. Bu iletiler yoluyla çocuklar geleneksel cinsiyet rollerine uygun davranışlara yöneltilirken, kadına ve erkeğe uygun başarı ölçütlerini ve sınırlarını da tanımlamaktadır (Kuzgun ve Sevim, 2004).

Kadınların meslek ve yaşam rollerinin zaman içerisinde değişip değişmediğini inceleyen bir araştırmada yeni kuşağın mesleki değerlerinin anlamlı ve olumlu yönde değiştiği, ancak ev içi rollerin değişmediği belirlenmiştir (Fiorentine, 1988; Akt.Kuzgun ve Sevim, 2004). Mesleklere yüklenen değerlerin artması kadınların meslek-ev ikileminde yaşadıkları çatışmayı arttırmaktadır.

Kadının toplumdaki yeri asırlardır ev ile sınırlandırılmış, işlevi ev işi ve çocuk yetiştirme olarak belirlenmiştir. On dokuzuncu yüzyıldan itibaren hızla gelişen endüstrileşme, geleneksel tarım toplumlarında ailenin ücretsiz işçisi olarak ağır iş yükü taşıyan kadına, eğitim görme ve ev dışında ücretli çalışma olanakları sağlamıştır. Eğitim düzeyinin yükselmesi ve toplumdaki işlevinin çeşitlenmesi ile kadın sosyal haklarını genişletmek için mücadeleye başlamıştır (Kuzgun ve Sevim, 2004).

Gelişmiş ya da gelişmekte olan her ülkede kadın eğitimi, erkeklere oranla daha düşük bir düzeyde kalmıştır. Sanayileşmiş ülkelerde ilkökul üstü öğrenime devam bakımından kadın erkek farklılaşmasında kadınlar aleyhine bir durum söz konusudur. Ülkemizde Cumhuriyet döneminden sonra kadın eğitimine önem verilmiştir. Fakat okullaşma yönünden çağ nüfusu, özellikle kırsal alanlarda, erkeklerle eşit durumda değildir (Tezcan,1985). Toplumlar sanayileştikçe kadının toplumsal statüsündeki artışa paralel olarak onun eğitim eşitsizliği de azalmaktadır. Kadının öğrenimli oluşu, çocuğunu da etkilemekte, çocuğun zihinsel gelişim ve dil gücü üstün bir düzeye ulaşmaktadır (Tezcan,1985).

Günümüzde kadınlar, ekonomik zorunluluklardan dolayı aile bütçesine katkıda bulunmaktadırlar. Anne çalışsa da çalışmasa da, çocuk annesinden sevgi ve şefkat bekler. Bunun farkında olan çalışan anneler görevlerini aksatmamak için büyük çaba harcarlar. Bu yoğun çaba bazen çalışan annede gerginliğe sebep olabilir. Bu durumda çalışan anneler bazen çocuklarını ihmal ettiklerini düşünerek suçluluk duygusuna kapılıp, bu duygudan kurtulmak için gevşek disiplin uygulayabilirler. Bazen de çocuklarının üzerine aşırı düşerek, onu gerektiğinden fazla korur ve tüm işleri - çocuğun yapacağı da dahil- kendisi üstlenirler (Razon, 1990).

Sosyal Psikoloji çalışmalarında sıkça kullanılan tutum kavramı, günümüzde hemen her alanda kullanılır olmuştur. Ana-babaların çocuklarıyla etkileşimleri çerçevesinde de “ana-baba tutumları” şeklinde kullanılmaktadır (Razon,1981).

Ana-Babaların çocuklarına karşı davranışlarını sınıflandırmanın birçok yolu vardır. En yararlı yaklaşımlardan birisi, psikolog Baumrind’in(1978) çalışmalarından ortaya çıkmıştır.

Baumrind (1978) ana-baba ilişkisi için dörtlü sınıflandırma yapmıştır. Psikologlar bu dört prototipe birer isim vermişlerdir. Duyarlı ancak neredeyse hiç talepkâr olmayan bir ana-baba “izin verici” olarak duyarlı, ancak talepkâr bir ana-baba yetkili olarak adlandırılır. Talepkâr ancak duyarsız ana-babalar yetkici, ne duyarlı nede talepkâr olan ana-babalar ise ilgisiz/ kayıtsız olarak adlandırılır.

Bu çalışmada algılanan anne tutumunun kız çocuklarının kariyer beklentisine etkisini incelemek amaçlanmıştır.

Problem

Algılanan anne tutumunun kız çocuklarının kariyer beklentisine etkisi nelerdir?

Bu probleme bağlı olarak anne tutumunun kız çocuklarının kariyer beklentisine katkısı var ise;

1. Olumlu etkileri mi var?
2. Olumsuz etkileri mi var? sorularına cevap aranmıştır.

Yöntem

Bu araştırmada Sosyal Bilimlerde son dönemde yaygınlık kazanan Nitel Araştırma Yöntemleri tercih edilmiştir. Nitel yaklaşım ele aldığı konuyu doğal ortamı içinde betimleme ve katılımcıların araştırma konusuna ilişkin algılarını önemsemesi açısından araştırmanın problemine ve amaçlarına uygun bulunmuştur.

Nitel yöntemler; gözlem, doküman incelemesi ve görüşme teknikleri gibi süreçler içerir. (Büyüköztürk ve ark., 2012). Bu çalışmada algılanan anne tutumlarının incelenmesi yapılandırılmış yöntemle göre hazırlanmış sorular veri toplama sürecinde kullanılmıştır. Ve bu sorular söylev çözümlemesi tekniği ile içerik analizi uygulaması ile yapılmıştır.

Süreç

Yapılandırılmış yönetime göre hazırlanmış sorular katılımcılara uygulanmış ve daha sonrada söylev çözümlemesi tekniği kullanılarak içerik analizi yapılmıştır

Sorular

1. Anneniz sizi yapmak istediğiniz şeylerde/ her konuda destekliyor mu?
2. Anneniz yaşadığınız olaylar karşısında olgun ve sorumlu davranışlar bekliyor mu?
3. Sizinle ilgili olan konularda karar verirken anneniz sizin ne düşündüğünüzü soruyor mu?
4. Anneniz yaptığınız her şeyi kontrol eder mi?
5. Anneniz kendiniz ilgili kararlar almanıza izin verir mi?
6. Anneniz size istediğiniz kadar özgürlük tanır mı?
7. Annenizin sıkı kuralları var mı?
8. Anneniz sizin yapmanız gerekenleri önceden planlıyor mu?
9. Meslek seçimi sürecine annenizin katkıları oldu mu? Hatırladığınız kadar ile bu süreci anlatabilir misiniz?
10. Seçtiğiniz meslekte ilerlemeye karar verdiğinizde annenizin sizi destekleyeceğine inanıyor musunuz?

Uygulama

Araştırmanın bu aşamada hazırlanan sorular uzman görüşü alındıktan sonra basılı hale getirilerek çoğaltılmıştır. Çoğaltılan sorular örnekleme seçilen Sivas ili merkezinde bulunan Sivas Anadolu Lisesinde okuyan 15 kız öğrenciye ve Cumhuriyet Üniversitesinde öğrenim gören 15 1.sınıf öğrencisine uygulanmıştır. Uygulama sonucunda elde edilen bulgular yine söylev çözümlemesi tekniğine göre çözümlenmiştir. Çözümlemeler halinde temalarda ifade edilmiş ve tablolaştırılmıştır. Tabloların alt kısmında ise yorumlamaları yapılmıştır.

Bulgular

Tablo 1. *Anneniz sizi yapmak istediğiniz şeylerde/ her konuda destekliyor mu?*

Soru	F	%	Hangi Konu	F	%	
1. Anneniz sizi yapmak istediğiniz şeylerde/ her konuda destekliyor mu?"	Evet	17	%57	Faydalı olacağı her konuda	1	%6
				Her konu	5	%29
				Sadece "evet"		%65
	Hayır	6	%20	Farklı düşünce		%17
				Sadece "hayır"		%83
	Kısmen	7	%23			

Tablo 1'e göre "Anneniz sizi yapmak istediğiniz şeylerde/ her konuda destekliyor mu?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplara bakıldığında; görüşmeye katılanların (%57'si) "evet", (%23'ü) kısmen, (%20'si) "Hayır" şeklinde olduğu görülmektedir. Çalışma gurubundan önemli bir kısmı (%65'i) annelerinin kendilerini destekleme konusunu "sadece evet" kavramıyla açıklarken, diğer taraftan annelerinin "her konuda" destek olacağını düşünenler ise (%29) oranıyla verilere yansımıştır. Buna karşın "faydalı olacağı her konuda" yardımcı olacağını düşünenler ise (%6) gibi bir oranla düşük seviyede temsil edilmiştir. Bu soruyu "Hayır" olarak yanıtlayanların ise (%83'ü) "sadece hayır" ve (%17'si) annesi ile " Farklı düşünceleri" olduğunu belirtmiştir.

Tablo 2. *Anneniz yaşadığınız olaylar karşısında olgun ve sorumlu davranışlar bekliyor mu?"*

		F	%	Hangi Konu	F	%
2. Anneniz yaşadığınız olaylar karşısında olgun ve sorumlu davranışlar bekliyor mu?	Evet	27	%90	Büyük bir insan gibi	1	%4
				Sadece "evet"		%96
	Hayır	1	%7			
	Kısmen	2	%3			

Tablo 2'ye göre " Anneniz yaşadığınız olaylar karşısında olgun ve sorumlu davranışlar bekliyor mu?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplara bakıldığında; görüşmeye katılanların (%90'ı) "evet", (%3'ü) kısmen, (%7'si) "Hayır" şeklinde olduğu görülmektedir. Çalışma gurubundan önemli bir kısmı (%96 sı) annelerinin kendilerinden sorumlu davranışlar beklemesi konusunu "sadece evet" kavramıyla açıklarken, diğer taraftan annelerinin "büyük bir insan gibi" sorumlu davranış beklediğini düşünenler ise (%4) oranıyla verilere yansımıştır.

Tablo 3. *Sizinle ilgili olan konularda karar verirken anneniz sizin ne düşündüğünüzü soruyor mu?"*

Soru		F	%	Hangi Konu	F	%
3.Sizinle ilgili olan konularda karar verirken anneniz sizin ne düşündüğünüzü soruyor mu?	Evet	24	%80			
	Hayır	3	%10			
	Kısmen	3	%10			

Tablo 3'e göre "Sizinle ilgili olan konularda karar verirken anneniz sizin ne düşündüğünüzü soruyor mu?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplara bakıldığında; görüşmeye katılanların (%80'i) "evet", (%3'ü) "hayır", (%3'ü) "kısmen" şeklinde olduğu görülmektedir.

Tablo 4. Anneniz yaptığınız her şeyi kontrol eder mi?

Soru		F	%	Hangi Konu	F	%
4. Anneniz yaptığınız her şeyi kontrol eder mi?	Evet	9	%30			
	Hayır	14	%47	Öneri	1	%7
				Sadece “hayır”		%93
Kısmen	7	%23				

Tablo 4’e göre “Anneniz yaptığınız her şeyi kontrol eder mi?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplara bakıldığında; görüşmeye katılanların (%30’u) “evet”, (%23’ü) “kısmen”, (%4’si) “hayır” şeklinde olduğu görülmektedir. Çalışma Grubunun önemli bir kısmı (%93’ü), annelerinin kendilerini kontrol etme konusunu “sadece hayır” kavramıyla açıklarken, diğer taraftan annelerinin kendilerini kontrol değil de “öneri” şeklinde yönlendirdiğini düşünenler (%7) gibi bir oranla düşük seviyede temsil edilmiştir.

Tablo 5. Anneniz kendinizle ilgili kararlar almanıza izin verir mi?

Soru		F	%	Hangi Konu	F	%
5. Anneniz kendinizle ilgili kararlar almanıza izin verir mi?	Evet	25	%84			
	Hayır	1	%3			
	Kısmen	4	%13			

Tablo 5’e göre “Anneniz kendinizle ilgili kararlar almanıza izin verir mi?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplara bakıldığında; görüşmeye katılanların (%84’ü) “evet”, (%13’ü) “kısmen”, (%3’ü) “hayır” şeklinde olduğu görülmektedir.

Tablo 6. Anneniz size istediğiniz kadar özgürlük tanır mı?

Soru		F	%	Hangi Konu	F	%
6. Anneniz size istediğiniz kadar özgürlük tanır mı?	Evet	16	%53	Yeterince özgür	1	%6
				Her konu da değil	1	%6
				Annem beni en iyi tanıyan kişi	1	%6
				Sadece “ evet”		%88
Hayır	9	%30				
Kısmen	5	%17				

Tablo 6’ya göre “Anneniz size istediğiniz kadar özgürlük tanır mı?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplara bakıldığında; görüşmeye katılanların (%53’ü) “evet”, (%17’si) “kısmen”, (%30’u) “hayır” şeklinde olduğu görülmektedir. Çalışma gu-

rubundan önemli bir kısmı (%88'i) Annelerinin kendilerine özgürlük tanıma konusunu “sadece evet” kavramıyla açıklarken, diğer taraftan annelerinin “yeterince özgürlük” tanıdığını düşünenler, “her konuda “özgürlük tanımadığını düşünenler ve “Annem beni en iyi tanıyan kişi” diye düşünenler ise(%6) gibi düşük bir oranda temsil edilmiştir.

Tablo 7. Annenizin sıkı kuralları var mı?

Soru		F	%	Hangi Konu	F	%
7. Annenizin sıkı kuralları var mı?	Evet	12	%40			
	Hayır	13	%43			
	Kısmen	5	%17			

Tablo 7’ye göre “Annenizin sıkı kuralları var mı?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplara bakıldığında; görüşmeye katılanların (%40’ı) “evet”, (%17’si) “kısmen”,(%43’ü) “hayır” şeklinde olduğu görülmektedir.

Tablo 8. Anneniz sizin yapmanız gerekenleri önceden planlıyor mu?

Soru		F	%	Hangi Konu	F	%
8. Anneniz sizin yapmanız gerekenleri önceden planlıyor mu?	Evet	5	%17			
	Hayır	21	%70			
	Kısmen	4	%13			

Tablo 8’e göre “Anneniz sizin yapmanız gerekenleri önceden planlıyor mu?” sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplara bakıldığında; görüşmeye katılanların (%17’si) “evet”, (%13’ü) “kısmen”, (%70’i) “hayır” şeklinde olduğu görülmektedir.

Tablo 9. Meslek seçimi sürecine annenizin katkıları oldu mu?

Soru		F	%	Hangi Konu	F	%
9. Meslek seçimi sürecine annenizin katkıları oldu mu?	Evet	18	%60	Son kararı bana bıraktı	1	%6
				Tek tek meslekleri araştırdı	1	%12
				Her konu	3	%17
				Sadece “evet”		%65
	Hayır	10	%33	Onun istediği gibi olmamı istiyor	1	%10
			Sadece “Hayır”		%90	
Kısmen	2	%7				
			Daha meslek seçmedim	2	%6	

Tablo 9'a göre "Meslek seçimi sürecine annenizin katkıları oldu mu? Hatırladığınız kadar ile bu süreci anlatabilir misiniz?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplara bakıldığında; görüşmeye katılanların (%60' ı) "evet", (%7'si) "kısmen", (%33'ü) "hayır" şeklinde olduğu görülmektedir. Çalışma gurubundan önemli bir kısmı (%65'i) annelerinin meslek seçimi konusunda kendilerinde yardımcı olma konusunu "sadece evet" kavramıyla açıklarken, diğer taraftan annelerinin "her konuda" katkıları olduğunu düşünenler ise (%17) oranıyla verilere yansımıştır. "benim için tek tek" meslekleri araştırdı diyenler ise (%12) gibi bir oranda olduğu görülmektedir. Buna karşın meslek seçimi sürecimde "son kararı bana bıraktı" diye düşünenler ise (%6) gibi bir oranla düşük seviyede temsil edilmiştir. Bu soruyu "Hayır" olarak yanıtlayanların ise (%90'ı) "sadece hayır" ve (%10'u) annem benim "onun istediği gibi olmamı istiyor" diye belirtmiştir.

Tablo 10. *Seçtiğiniz meslekte ilerlemeye karar verdiğinizde annenizin sizi destekleyeceğine inanıyor musunuz?*

	F	%	Hangi Konu	F	%
10. Evet	27	%90	Her konu	4	%15
Seçtiğiniz meslekte ilerlemeye karar verdiğinizde annenizin sizi destekleyeceğine inanıyor musunuz?			Sadece "Evet"		%85
Hayır	3	%10	Bilgi sahibi değil	1	%33
			Sadece "Hayır"		%73

Tablo 10'a göre "Seçtiğiniz meslekte ilerlemeye karar verdiğinizde annenizin sizi destekleyeceğine inanıyor musunuz?" sorusu yöneltilmiştir. Bu soruya verilen cevaplara bakıldığında; görüşmeye katılanların (%90'ı) "evet", (%10'u) "hayır" şeklinde olduğu görülmektedir. Çalışma gurubundan önemli bir kısmı (%85'i) annelerinin kendilerini destekleme konusunu "sadece evet" kavramıyla açıklarken, diğer taraftan annelerinin "her konuda" destek olacağını düşünenler ise (%15) oranıyla verilere yansımıştır. Bu soruyu "Hayır" olarak yanıtlayanların ise (%73'ü) "sadece hayır" ve (%33'ü) annesin bu konuda "bilgi sahibi olmadığını" belirtmiştir.

Tartışma ve Yorum

Mevcut çalışma, algılanan anne tutumunun kız çocuklarının kariyer beklentilerine etkililiğini belirlemek amacıyla yapılmıştır. Algılanan anne tutumlarının kız çocuklarının kariyer beklentisine etkisi konusunda ulaşılabilir bir literatür bulunamamıştır. Literatüre yapacağı katkı ve konuyla ilgilenen annelere faydalı olması ve yeni çalışmalara yön vermesi amaçlanmıştır. Bu bölümde çalışmanın bulguları konu ile ilişkili literatürle karşılaştırılıp mevcut çalışma değerlendirilecektir.

İlk soru için katılımcıların büyük bir çoğunluğu annesinin kendisini desteklediğini belirtmiştir. Bowlby (1982)'e göre, bağlanma duygusal bir bağlıdır. Bu bağ rahatlığı, güvenliği ve desteği içermektedir. Bağlanma bir kişinin korktuğunda, yorulduğunda veya hasta olduğunda bir figürle ilişki kurma ya da yakınlık aramak için duyduğu güçlü bir istektir. Bağlanma davranışı ise bebeğin ve çocuğun yakınlık kurmak istediği kimse ile bakıcı ya da anne ile bağ kurmasıdır. Özellikle duygusal bağ kurmanın bebeklerin ve çocukların yaşamlarını sürdürebilmeleri için gerekli olduğunu da belirtmiştir (Akt: Onur, 2006) Anne tarafında destek görmek ve güvende olduğunu hissetmek her çocuk için önemlidir. Birçok araştırma ile de anne desteğinin çocuğun gelişiminde önemli bir yeri olduğunu vurgulamaktadır. Ayrıca annelerin çocuğun gereksinimlerine kabul edici ve destekleyici bir biçimde karşılık vermesi anne duyarlılığının göstergesidir (Steingberg, 2007).

İkinci soruda ise katılımcıların %90ı annelerinin kendilerinden sorumlu davranışlar beklediğini belirtmiştir. Annenin çocuklarından olgun ve sorumlu davranışlar beklemesi talepkâr anne tutumu içerisinde olduklarının göstergesidir (Steingberg, 2007).

Üçüncü soruda ise katılımcılar anneleri kendileri hakkında karar verirken onların fikirlerini önemseydiğini belirtmiştir. Bireyin gelişimine ve uyumuna yardımcı olabilmek için onu tanımak gerekir. Bireyin yetenekleri, özellikleri, güçlü ve sınırlı yönleri, beklenti ve idealleri, başarı durumu, ilgiler vb. yönleri hakkında çeşitli bilgiler onun gelişimini izlemek ve yardımcı olmak için kullanılır (Yeşilyapak, 2010). Bir annenin çocuğunu en iyi şekilde tanıması onu dikkatlice izlemesi ve fikirlerine önem vermesi ile olacaktır. Çocuğunu en iyi tanıyan anne çocuğuna da en iyi yardımı sunacak olan anne olacaktır.

Dördüncü soruda ise katılımcıların büyük bir çoğunluğu annelerinin sıkı bir şekilde kendilerini kontrol etmediğini belirtmiştir. Annelerin çocuklarını kontrol etmemesi annelerin çocuklarına güvendiğini düşündürmektedir. Ama dikkate değer bir oranda da (%30) katılımcılar annelerin kendilerini kontrol ettiğini belirtmiştir. Bu durum ise gelişim dönemi olarak katılımcıların “fırtınalı ve stresli” bir dönemde olmalarına bağlanmıştır (Hall,1904.Akt: Santrock, 2012). Hem katılımcıların algıları farklıdır hem de anneler bu dönemde çocuklarına daha çok dikkat etmeleri gerektiğini düşünmektedir.

Beşinci soruda ise katılımcıların büyük bir çoğunluğu annelerinin kendi kendilerine karar almalarına saygı duyduğunu belirtmiştir. Bu bulgu üçüncü soruyu desteklemektedir.

Altıncı soruda ise katılımcıların büyük bir çoğunluğu (%53) annelerinin kendilerine yeteri kadar özgürlük tanıdığını belirtmiştir. İzin verici anne tutumuna sahip anneler Kabul edici ve yumuşak bir davranış tarzı sergilerler ve disiplin konusunda daha rahattırlar. Çocukların davranışlarına ilişkin talepleri görel olarak azdır; çocuğa daha yüksek düzeyde özgürlük tanıyan anneler izin verici anne tutumuna sahip olduğu düşünülür (Steingberg,2007). Katılımcıların bir diğer çoğunluğu ise %30 annelerinin kendilerine yeteri kadar özgürlük tanımadığını belirtmiştir. İtaate çok değer veren cezalandırmaya dayalı, katı ve zorlayıcı disiplin önlemlerini tercih eden anneler ise yetkeci anne tutumu içerisindedir (Steingberg,2007).

Yedinci soru ise altıncı soru ile paraleldir. Katılımcıların %43 ü annesinin sıkı kuralları olmadığını belirtirken, %40 annesinin sıkı kuralları olduğunu belirtmiştir.

Yetkeci anne tutumuna sahip anneler bireyin bağımsız davranışlarını cesaretlendirmekten ziyade çocuğun özerkliğini kısıtlamaya yönelirler (Steingberg, 2007). İzin verici anne tutumuna sahip anneler için ise kontrol çocuğun özgürlüğüne müdahaledir ve çocuğun sağlıklı bir şekilde gelişimini engelleyebilir. Çocuğun davranışlarını etkin olarak şekillendirmektense, kendilerini çocuklarının gerektiğinde kullanabileceği kaynaklar olarak görürler (Steingberg, 2007).

Sekizinci soruda ise katılımcıların (%70'i) annelerinin kendilerinin yapması gerekenleri önceden planlamadığını belirtmiştir. Çocuğun kendi planlamalarını yapması, planları hakkında düşünmesi fırsatı verildiğinde bireyin özerkliği gelişecek ve bireyin bilişsel gelişimine katkıda bulunacaktır (Steingberg, 2007).

Dokuzuncu soruda ise katılımcıların (%62'si) annelerinin meslek seçimi sürecine yardımcı olduğunu belirtirken (%30'u) annelerinin meslek seçimi sürecine yardımcı olmadığını belirtmiştir. Annesinin eğitim durumu daha iyi olan çocuklar kendilerine daha fazla hedef belirleyip, bu yönde çaba gösterirler. Özellikle annenin çalışması kız çocuğunu daha olumlu yönde etkilemektedir. Annesi çalışan kız çocukları, annelerini daha yetenekli, becerikli hissetmekte ve onunla daha fazla gururlanmakta ve özellikle okul öncesi dönemde anneyi önemli bir model olarak görmektedirler. Annesi çalışan kız çocukları, annesi çalışmayan kızlara oranla sosyal kavramda kadınlık rolüne daha fazla sahip olmakta ve daha fazla akademik başarı ve kariyer tutkusu göstermektedirler (Aktaş, 1994). Aktaş'ında belirttiği gibi annenin eğitim düzeyi veya annenin kendini geliştirmiş olma durumu annenin meslek seçimi konusunda çocuğuna yardımcı olma durumunu etkilemektedir.

Onuncu soruda ise katılımcıların %90'ı seçtikleri meslekte ilerlemeye karar verdiğinde annelerinin kendilerini destekleyeceğini düşünmektedir. Bu orandan araştırmaya katılan annelerin çocuğun gereksinimlerine kabul edici ve destekleyici bir biçimde yaklaştıklarından dolayı talepkâr anne tutumu içindedir (Steingberg, 2007).

Sonuç ve Öneriler

Katılımcıların cevaplarına toplu bir şekilde bakıldığında annelerin büyük bir çoğunluğunun hem duyarlı hem de talepkâr anne tutumu içinde oldukları bulunmuştur. Anne tutumlarında bir annenin hem duyarlı hem de talepkâr bir tutum içinde olması yetkili prototipte bir anne olduğunun göstergesidir (Steingberg, 2007). Yetkili prototipte bulunan anneler sıcak ancak disiplinlidir. Çocuğun davranışlarına ilişkin standartları koyar, çocuğun gelişim gereksinimlerine ve yeteneklerine uygun beklentiler geliştirirler. Özerklik gelişimine ve kendini yönlendirmeye önem verirler. Ancak çocuğun davranışlarına ilişkin son sorumluluğu üstlenirler. Yetkili anneler çocukları ile akılcı, yaşantı odaklı bir tarzda ilgilenirler ve disiplin konuları üzerinde çocukları ile sık sık tartışır ve açıklamalarda bulunurlar (Steingberg, 2007). Ve yetkili prototipte annelerin çocukları daha sorumlu, daha

kendine güvenli, uyumlu, yaratıcı, daha meraklı, sosyal becerileri fazla ve okulda daha başarılıdır (Steinberg, 2007).

Mevcut araştırma bulguları ve literatürdeki diğer araştırma sonuçları göz önüne alındığında; kız çocuklarının annesinin kendisine destek verme durumuna göre beklentileri artmakta ve ya azalmaktadır. Çalışma bulgularına göre çocuğuna destek veren annelerin bunu aktif bir şekilde çocuklarına göstermeleri önerilmektedir. Çocuklarına destek olmayan anneler için ise seminerler düzenlenerek destek durumunun çocukların gelişimde önemine dikkat çekilerek bilinçlendirme çalışmaları yapılmasıdır. Şuan okullarda aktif olarak eğitim alan geleceğin anneleri olan kız çocukları içinse rehberlik saatlerinde anne-kız ilişkileri hakkında bilinçlendirme yapılması önerilmektedir. Ayrıca rehberlik servisinin ana-baba tutumları konulu seminerler düzenleyerek öğrencilerin anne ve babalarının da rehberliğin bilgi toplama ve yayma hizmetinden yararlanmaları sağlanmalıdır.

Mevcut araştırma sonucuna göre anneler çocuklarından fazlasıyla olgun ve sorumlu davranış beklediği ortaya çıkmıştır. Annelerin mükemmeliyetçi yapılarından uzaklaşarak çocuklarının gelişimsel özelliklerine göre sorumlu davranışlar beklemeleri, çocuklarına ulaşılabilir hedefler koymaları ve özerklik gelişimi açısından aşırı kısıtlayıcı olmaktan kaçınılmalı fakat izin verici anne tutumu içine de girilmemelidir.

Araştırma sonucuna göre annelerin büyük bir kısmının çocukları ilgili karar verirken çocuklarının fikirlerini önemseydiği gözlenmiştir ve anneler çocuklarının kendileri ile ilgili karar almalarına izin verdiği sonucuna ulaşılmıştır. Çocuğun bir problemi olduğunda problemi hakkında konuşarak onun duygularını ve kendisini ifade etmesine fırsat vermeli, kesin doğru budur yaklaşımı yerine ona çözüm hakkında seçenekler sunarak, son kararı yine çocuğun vermesi tercih edilmelidir. Böylelikle çocuk kendi deneyimlerini oluşturacaktır ve gelecek yaşantıları için kendi öz denetimi gelişecektir.

Mevcut araştırma sonucuna göre annelerin büyük bir çoğunluğu çocuklarına yeterince özgürlük tanımaktadır. Çocuğun gelişimsel dönemine göre ne çok özgürlük tanınmalı ne de çok kısıtlanmalıdır. İzin verici aile tutumu yerine yetkili aile tutumu gösterilmelidir. Böylece çocuklar kendilerini kısıtlanmış hissetmek yerine demokratik bir ortamda olduklarını hissederler ve buda oluşturacakları kişilik prototipini etkileyecektir.

Mevcut araştırma sonucuna göre anneler çocuklarını akademik olarak desteklemektedir ve çocuklar da annelerinin kendilerini destekleyeceğine inanmaktadır. Çocuk karar verdiği konularda desteklenmeli bu desteği de ilk olarak ailesinde bulmalıdır. Aileler meslek seçimi sürecinde çocuklarının statüsü olan bir meslek sahibi olmasını isterler. Oysaki çocuğun ilgi ve yeteneği dikkate alınarak meslek seçimi yapılması gerekmektedir. Ailelerin, özellikle annelerin meslek seçimi süresince çocuklarına hangi mesleği seçerse seçsin çocuklarının yanında olduklarını göstermeleri çocuğun akademik başarısına da yansiyacaktır.

Gelecek araştırmalara öneri noktasında, daha büyük örneklem üzerinde çalışılıp daha genellenebilir sonuçlara ulaşılabilir. Durumu daha derinlemesine incelemek için son dönemlerde yaygın olarak tercih edilen nitel ve nicel araştırma yöntemleri birlikte kulla-

ılabilir. Bu çalışmayı desteklemek amacı ile annenin çocuğundan kariyer beklentisi ile çocuğun kendine yönelik kariyer beklentisi arasındaki ilişki araştırılabilir.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Y. (1994), Çalışan anne ve çocuğu, *Yaşadıkça Eğitim Dergisi*, 7-11.
- Aslan, K. (2002), Değişen toplumda aile ve çocuk eğitiminde sorunlar, *Ege Eğitim Dergisi*, (1)2:25-33. ISSN:1302-9835
- Baumrind, D. (1978), Parental disciplinary patterns and social competence in children. *Youth and Society*, 9, 239-276
- Bowlby, J. (1982). *Attachment and loss*, Vol. 1: Attachment (2nd ed.) New York: Basic Books.
- Büyüköztürk, Ş., Kılıç-Çakmak E., Akgün, Ö. E., Karadeniz, Ş. ve Demirel, F. (2012), *Bilimsel araştırma yöntemleri (Geliştirilmiş 12. baskı)*, Ankara: Pegem.
- Fichter, J. H. (1957), *Sociology*, U.S.A
- Fiorentine, R. (1988). Increasing similarity in the values and life plans of male and female college students. Evidence and implications. *Sex Roles*, 18 (3-4), 143-157.
- Hall, G. S (1904). *Adolescence: Its psychology and its relations to physiology, anthropology, sociology, sex, crime, religion, and education, and education* (Volume 1). New York: Appleton, New York
- Kağıtçıbaşı, Ç. (2010), *İnsan ve insanlar(12. Baskı)*, İstanbul, Evrim Yayınları.
- Kuzgun, Y., Sevim, A S.(2004), Kadınların çalışmasına karşı tutum ve dini yönelim arasındaki ilişki, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi*, C. 37, S. 1, 14-27.
- Miller, P. H.(2008), *Gelişim psikolojisi kuramları*, (Yayına Hazırlayan: Onur, Bekir), 1. Basım), Ankara, Imge Kitabevi.
- Onur, N.(2006), *Lise öğrencilerinin bağlanma stilleri ile atılganlık düzeyleri arasındaki ilişki*, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul: Marmara Üniversitesi.
- Özerk, H. (2006), *Ana babaların çocuk yetiştirmeye ilişkin tutumlarının, bilgi düzeylerinin ve 11 – 18 yaş grubu öğrencilerin kendilerini değerlendirmelerinin incelenmesi*, Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Özkan, B., Gündoğdu, A. (2011), “Toplumsal cinsiyet bağlamında türkçede atasözleri ve deyimler”, *Turkish Studies - International Periodical For The Languages, literature and History of Turkish or Turkic*, Volume 6/3 Summer 2011, p. 1133-1147
TURKEY
- Razon, N. (1981), Çalışan anne ve çocuk, *Aile ve Çocuk Dergisi*, İstanbul: Akbank Yayınları.

Razon, N. (1990), *Ana-baba okulu*, İstanbul: Remzi Kitabevi.

Santrock, J.W. (2012), *Yaşam boyu gelişim*, Çev. Ed. Galip Yüksel, Ankara: Nobel Yayınevi.

Selçuk, Z. (2010), *Eğitim psikolojisi*, (19.Baskı), Ankara: Nobel Yayınları.

Senemoğlu, N. (2002), *Gelişim, öğrenme ve öğretim*, Ankara: Gazi Kitap Evi.

Steingberg,L. (2007), *Ergenlik* (Yayına hazırlayan: Figen Çok), Ankara: İmge Kitap evi.

Tezcan, M.(1985), *Eğitim sosyolojisi*, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Yayınları No: 150 s. 364.

Yavuzer, H. (2007), *Ana-baba ve çocuk* (19. Baskı), İstanbul: Remzi Kitabevi.

Yeşilyaprak, B. (2010), *Eğitimde rehberlik hizmetleri*, Ankara: Nobel Yayın.

Ek 1. Uygulama Formu

Sevgili gençler,

Kızların annesi ile ilişkilerinin kızların meslek seçimlerine etkisi üzerine bir bilimsel çalışma yapıyoruz. Soruların doğru ya da yanlış yanıtı yoktur. Bu nedenle lütfen cevaplarınızda dürüst olunuz. Soruları dikkatle okuyunuz ve açıklayarak cevap veriniz, Soruların alt kısmındaki boşluğa cevaplarınızı yazabilirsiniz.

Yanıtlarınız tamamen gizli kalacaktır. Araştırmaya katıldığınız için teşekkürler.

1. Anneniz sizi yapmak istediğiniz şeylerde/ her konuda destekliyor mu? Anneniz yaşadığımız olaylar karşısında olgun ve sorumlu davranışlar bekliyor mu?
2. Sizinle ilgili olan konularda karar verirken anneniz sizin ne düşündüğünüzü soruyor mu?
3. Anneniz yaptığınız her şeyi kontrol eder mi?
4. Anneniz kendinizle ilgili kararlar almanıza izin verir mi?
5. Anneniz size istediğiniz kadar özgürlük tanır mı?
6. Annenizin sıkı kuralları var mı?
7. Anneniz sizin yapmanız gerekenleri önceden planlıyor mu?
8. Meslek seçimi sürecine annenizin katkıları oldu mu? Hatırladığımız kadar ile bu süreci anlatabilir misiniz?
9. Seçtiğiniz meslekte ilerlemeye karar verdiğinizde annenizin sizi destekleyeceğine inanıyor musunuz?